

KOMPENDIUM GRAMATYKI HISPZAŃSKIEJ

SŁOWOTWÓRSTWO MORFOLOGÍA

RODZAJNIK ARTÍCULO

określony	r. męski	r. żeński	r. nijaki	nieokreślony	r. męski	r. żeński	r. nijaki
l. poj.	el	la	lo	l. poj.	un	una	-
l. mn.	los	las	-	l. mn.	unos	unas	-

Rodzajnik **el** + przymiłek **de** → **del**, rodzajnik **el** + przymiłek **a** → **al**, jeżeli nie jest częścią nazwy (del cuadro, del pueblo, ale de El Cairo, de El Ferrol, al machucho, ale a El Salvador, a El Cairo)

Zastosowanie: Rodzajnik okr.: r. m. (el, los) + r. ż. (la, las): rzeczowniki wymienione wcześniej, znane, bliżej okr. (el machucho que vive aquí, la casa del señor López), rzecz. w znaczeniu ogólnym, pojęcia niepowtarzalne (el sol, la luna, el amor, la amistad), przymiot. w stopniu najwyższym i w okr. konstrukcjach (dar los buenos días). Przed nazwami własnymi osób rodz. występuje wtedy, kiedy występuje one z przydawką (la linda María, la Francia de hoy). Nazwy geograficzne: państwa i miasta bez rodz. (utworzone przez ludzi) – Madrid, Bolivia, natomiast przed nazwami gór, rzek, mórz rodz. występuje (el Ebro, los Pirineos, el Mulhacén, el Pacífico).
Uwaga: W przypadku niektórych miast rodzajnik stanowi część nazwy (El Ferrol, La Paz, El Cairo, La Habana).

Rodzajnik okr. rodzaju nijakiego nie występuje przed rzecz., natomiast występuje przed przymiot., zaimkami dzierżawczymi, przysłówkami, liczebnikami porządkowymi, w stopniu najwyższym i przed całym zdaniem (lo interesante es, lo tuyo, es lo mejor, lo primero, lo último, lo hermoso – to piękne, piękno)

Rodzajnik nieokr.: nie jest tłumaczony na język polski, czasami można go przetłumaczyć jako: jeden, jakiś, w l. mn.: kilka

Zastosowanie: • rzecz. będące nazwami własnymi, rozumianymi jako okr. typu (es un Einstein) • wyrażenia o zabarwieniu emocjonalnym (tengo unas ganas tremendas de comerlo) • rzecz. bliżej okr. przez orzecznik (es una muchacha muy amable)

Pominięcie rodzajnika:

• rzecz. z zaimkiem wskazującym, dzierżawczym, pytającym lub nieokr. (mis cosas, este país, ¿qué libro?, algunos amigos, nuestro asunto, aquella chica) • zwrot do kogoś (wołać): ¿Qué tal, chico?, ¡Buenos días, señor Gómez! • rzecz. w orzeczeniu imiennym (mi padre es ingeniero, soy chico, nos estudiantes) • po czasownikach **ser, elegir, nombrar** (fue nombrado director – w j. polskim narzędnik – dyrektorem) • nieokreślona ilość (voy a comprar pan, allí se cultivan legumbres) • rzecz. określające pochodzenie – w j. polskim określona przymiot. (una mesa de madera – drewniany stół) • konstrukcje czasowników **estar de, ir de, hacer de, servir de** (nos sirvió de intérprete, fue de compras) • nazwy własne osób, miast, państw, jeżeli nie są określone przydawką oraz języków, jeżeli nie łączą się z czas. **hablar** lub przymiarkami **de i en** (hablo español, estudio un libro de francés, el libro está escrito en ruso).

Zmiana rodzajnika la, una: zmienia się na **el, un** przed rzecz. r. ż. (f), zaczynającymi się na akcentowane **a-, ha-** (el hambre, el agua). Nie zmienia się przed przymiot. (la casa alta) nawet w l. mn. (las aguas del río).

RZECZOWNIKI SUSTANTIVOS

Rodzaj: w j. hiszpańskim rozróżnia się rzecz. rodz. męskiego i żeńskiego. Nie istnieją rzecz. rodz. nijakiego. Typową końcówką rzecz. r. m. jest **-o**. Niektóre rzecz. na **-o** są r. ż. (la mano, la foto i in.). Typowa końcówka dla r. ż. to **-a, -ión**. Niektóre rzecz. na **-ma i -ión** są r. m. (el tema, el esquema, el avión, el camión i in.). R. ż. mają zawsze rzecz. na **-dad, -tad, -tud, -umbre, -ción, -sión** (la ciudad, la amistad, la juventud, la muchedumbre, la nación, la diversión i in.).

Rodzaj według znaczenia:

Rodzaju męskiego są: istoty męskie (el hermano, el padre, el comerciante, el camarero, el muchacho, el hombre), rzeki, jeziora, morza, góry (el Ebro, el Mediterráneo, el Mulhacén, el Amazonas, el Paraná), strony świata (el norte, el noroeste, el sur, el este, el oeste, el oriente), dni i miesiące (el lunes, el mayo, el diciembre, el martes, el domingo), drzewa owocowe (el peral, el naranjo – grusza, pomarańcza, el manzano – jabłono), bezkoliczniekierze rzeczownikowe (el saber – wiedza).
Rodzaju żeńskiego są: istoty żeńskie (la muchacha, una estudiante, la vendedora), plody (la pera, la manzana, la naranja – gruska, jabłko, pomarańcza), litery (la equis, la ene, la ce).

Tworzenie form żeńskich: rzecz. kończące się na **-o** mają w r. ż. końcówkę **-a** (el viudo – la viuda, el hijo – la hija, el camarero – la camarera). Pozostałe końcówki nie zmieniają się, rodzaj jest określany rodzajnikiem (un joven, la estudiante). Niektóre rzecz. zmieniają znaczenie w zależności od rodzaju, np. el capital (kapitał) – la capital (stolica), el cólera (cholera) – la cólera (gniew), el cura (proboszcz) – la cura (opieka, leczenie), el frente (kolejka) – la frente (czoło), el orden (porządek) – la orden (rozkaz), el pez (ryba) – la pez (smoła).

Liczba mnoga jest tworzona w słowach zakończonych na:

samogłoskę **-s** (la casa – las casas)

spółgłoskę (łącznie z y) **-es** (un papel – papeles, el rey – los reyes)

Nazwy zakończone na **-s** z akcentem na innej sylabie niż ostatnia w l. mn. się nie zmieniają (la dosis – las dosis). Uwaga na ortografię! (un lápiz – lápices, la actriz – las actrices)

Odmiana: relacje przypadków są określane czasownikiem, przymiarkami oraz poprzez opuszczanie rodzajników.

W hiszpańskim używa się tylko **M., D., C. i B.:**

M.: rzecz. **bez przymiarka** (el perro es un animal fiel – pies jest wiernym zwierzęciem)

D.: najczęściej z przymi. **de** (la mesa está llena de papeles – stół jest pełen papierów, el padre de Pedro)

C.: z przymi. **a** (entregaron regalos al chico, se aproximaron a la ciudad)

B.: **bez przymiarka:** rzecz. **nieżywotne** (miro los cuadros, esperan el tranvía, tomo el libro)

przymi. **a: osoby** (espero a Juan, busco al director, mira a sus hijos, llamo al camarero)

N.: orzeczenie imienne: **bez przymiarka** (fue nombrado director, Mi padre es médico – jest lekarzem)

różne przymiarki: **por, con, de** (pasean por el parque, viene con su esposa)

Msc.: różne przymiarki: **de** (hablo del problema – o problemie), **sobre** (está sobre la mesa – na stole)

W.: rzecz. bez rodzajników (¡Buenos días, señor! Hola, amigo.)

Nazwy obywateli państw, w których mówi się po hiszpańsku: español, *a* Hiszpan, *-ka*, podobnie: argentino, boliviano, colombiano, costarricense i costaricense, cubano, chileno, dominicano, ecuatoriano, guatemalteco, hondureño, mexicano, nicaragüense, panameño, paraguayo, peruano, portorriqueño, salvadoreño, uruguayo, venezolano. W odróżnieniu od j. polskiego nazwy obywateli państw piszemy małą literą: barcelonés, polaco – Barcelończyk, Polak.

PRZYMIOTNIKI ADJETIVOS

Przymiotniki są zgodne z rzeczownikami, które określają, co do rodzaju i liczby. Przymiot. zakończone na **-o** mają w r. ż. końc. **-a** (alto – alta, hermoso – hermosa). Końcówki **-a** mają również przymiot. zakończone na **-ín, -án, -ón, -or** (pequeñín – pequeñina, holgazán – holgazana, grandón – grandona, creador – creadora), oraz nazwy **mieszkauców** (catalán – catalana, español – española, madrileño – madrileña). Pozostałe końcówki są takie same w obu rodzajach (joven – młody i młoda, *podobnie* amable, feliz i in.).

Liczba mnoga: tak, jak u rzecz., zakończone na **samogłoskę** mają końc. **-s**, zakończone na **spółgłoskę** mają końc. **-es** (las casas altas, los ojos azules itp.).

Miejsce przymiotnika: zwykle **ZA** rzecz. subst. (un profesor joven), **PRZED** rzecz. określającą ocenę subiektywną lub cechę nierozłączną (la blanca nieve).

Skracanie przymiotników: W niektórych przymiot. w l. p. r. m. pomijana jest końc. **-o**: **bueno, malo, primero, tercero** (un buen hombre, el tercer piso). **grande** (w znaczeniu przenośnym: wspaniały) – **gran** również w r. ż. (un gran triunfo, una gran escritora). **Santo** przed imionami męskimi (nie zaczynającymi się na To- i Do-) – **san** (San Juan, ale Santo Domingo, Santo Tomás).

Stopniowanie:

st. równy	largo	długi	Można stopniowanie również „w dół”:
st. wyższy	más largo	dłuższy	menos largo
st. najwyższy	el más largo	najdłuższy	el menos largo

 (ten) najmniej długi

Stopień wyższy (comparativo) tworzy się przy pomocy **más** lub **menos**. **St. najwyższy** (superlativo) tworzy się od st. wyż. poprzez dołączenie rodz. lub zaimka (la más alta – najwyższy, mis más sinceros saludos – moje najszczerze pozdrowienia). **St. wyższy** można wzmocnić przy pomocy przysł. **mucho** (mucho más guapo que tú – o wiele przystojniejszy od ciebie).

Porównywanie:

ten sam stopień danej cechy	Es tan alto como tú.	Jest tak wysoki jak ty.
wyższy stopień danej cechy	Es más alto que tú.	Jest wyższy od ciebie.
niższy stopień danej cechy	Es menos alto que tú.	Jest niższy niż ty.
najwyższy stopień danej cechy	Es el más alto de todos.	Jest najwyższy ze wszystkich.

Stopniowanie nieregularne:

bueno	dobry	mejor	lepszy	el mejor, óptimo	najlepszy
malo	zły	peor	gorszy	el peor, pésimo	najgorszy
grande	duży	mayor	większy	el mayor, máximo	nawiększy
pequeño	mały	menor	mniejszy	el menor, mínimo	najmniejszy
alto	wysoki	superior	wyższy	el superior, supremo	najwyższy
bajo	niski	inferior	niższy	el inferior, ínfimo	najniższy

Wyrazy **mayor i menor** w j. polskim mają znaczenie starszy i młodszy i znajdują się za rzecz. (su hijo mayor – jego starszy syn, su hermana menor – jego młodsza siostra). W innych przypadkach są używane w znaczeniu przenośnym i znajdują się przed rzecz. (mi mayor deeso – moje największe życie).

Uwaga: Wyrażenia z zastosowaniem st. wyż. w j. polskim, takie jak: starszy pan, młodszy człowiek muszą zostać przetłumaczone w inny sposób (np. un señor entrado en años, de edad – starszy pan) – nie stosuje się tu stopniowania.

Stopień najwyższy absolutny: określa wysoki stopień danej cechy w sposób **absolutny**, bez porównania, w j. polskim: **bardzo, niezwykle** itp. + **przymiotnik** lub **przodrostki prze-, naj-, pra-**. Tworzy się z rdzenia przymiotnika i końcówki **-ísimo, -ísima, -ísimos, -ísimas**: hermoso – hermosísimo – przepiękny, fácil – facilísimo – bardzo łatwy, latwutki, claro – clarísimo – więcej niż (bardzo) jasny. Przymiotnik zak. na **-ble** mają w tym przypadku końcówkę **-bilísimo** (amable – amabilísimo), na **-io** końc. **-ísimo** (amplio – amplísimo), na **-ni i -r** końc. **-císimo** (joven – jovencísimo). W niekt. przymiot. st. najwyż. tworzy się od rdzenia łacińskiego: (fuerte – fortísimo, fiel – fidelísimo, antiguo – antiquísimo, sabio – sapientísimo). W j. pol. literackim i dziennikarskim st. najwyż. absolutny tworzy się przy pomocy przodrostków **super-, sobre-, extra-** (extracaliente, supereminente, sobretentado). W j. pol. potoczny używa się również przodrostków **re-, requete-** (repeinado, requetesalado).

Znaczenie niektórych przymiotników zależy od szyku wyrazów w zdaniu: Niektóre przymiot. zmieniają znac. w zal. od pozycji:

Przym. grande	przed rzeczownikiem	za rzeczownikiem
pobre	wielki, sławny – un gran poeta	wielki (rozmiar) – una casa grande
mismo	biedny, nieszczęśliwy – un pobre chico	biedny, ubogi – un chico pobre
cierto	ten sam – el mismo autor	sam (osobistość) – el autor mismo
medio	pewien (jakiś) – cierta noticia	pewny, zapewniony – una noticia cierta
nuevo	pół – medio kilo	średni – un sueldo medio (średnia pensja)
nuevo	nowy (następny) – un nuevo sombrero	nowy – un sombrero nuevo
mayor	(naj)większy – el mayor problema	(naj)starszy – mi hermano mayor
menor	(naj)mniejszy – la menor duda	(naj)młodszy – mi hija menor
simple	sam – a simple vista	zwykły, prosty – un soldado simple

PRZYSŁÓWKI ADVERBIOS

Przysłówką **sposób** tworzy się poprzez dodanie końcówki **-mente** do rodzaju żeńskiego przymiotnika: rápido – rápidamente, fácil – fácilmente, nuevo – nuevamente

Stopniowanie:

st. równy	claramente	jasno	
st. wyższy	más claramente	jaśniej	menos claramente
st. najwyższy	lo más claramente	najjaśniej	lo menos claramente

 mniej jaśniej / najmniej jaśniej

Stopniowanie nieregularne:

bien	dobrze	mejor	lepiej	lo mejor (posible)	(jak) najlepiej
mal	złe	peor	gorzej	lo peor (posible)	(jak) najgorzej
mucho	dużo	más	więcej	lo más (posible)	(jak) najwięcej
poco	mało	menos	mniej	lo menos (posible)	(jak) najmniej

LICZEBNIKI NUMERALES

GŁÓWNE									
0	cero	10	diez	20	veinte	32	treinta y dos	700	setecientos,-as
1	uno, -a	11	once	21	veintiuno, -a	73	setenta y tres	800	ochocientos,-as
2	dos	12	doce	22	veintidós	99	noventa y nueve	900	novocientos,-as
3	tres	13	trece	30	treinta	100	cient(to)	1000	mil
4	cuatro	14	catorce	40	cuarenta	102	cientos dos	1002	mil dos
5	cinco	15	quince	50	cincuenta	200	doscientos,-as	2000	dos mil
6	seis	16	dieciséis	60	sesenta	300	trescientos,-as	10 000	diez mil
7	siete	17	diecisiete	70	setenta	400	cuatrocientos,-as	1 000 000	un millón
8	ocho	18	dieciocho	80	ochenta	500	quinientos,-as	5 000 000	cinco millones
9	nueve	19	diecinueve	90	noventa	600	seiscientos,-as	10 ⁹	mil millones

Liczone przedmiot łączy się z liczeb. bez przymi. (w przypadku **millón** stosuje się przymi. z przymi. **de**: un millón de euros); tres días, dos mil euros, quinientos cuarenta y tres pesos. Spójnik **y** stosuje się pomiędzy dziesiątkami i jedynkami od 30: treinta y dos, trescientos treinta y tres mil trescientos treinta y tres (333 333).
Ciento przed rzecz. r. m. i r. ż. skraca na **cient**: cien hombres, ale ciento sesenta y tres.
W liczeb. **doscientos – novocientos** rozróżnia się rodzaj męski i żeński: doscientos soldados, ochocientos personas itp.

Mil nie zmienia się (ale: tysiące – miles), **millón** jest rzecz., występuje więc też w l. mn.: dos millones de euros. Liczeb. główne są stosowane tak samo jak w j. polskim.
Licz. porządkowe: stosowane rzadko; w imionach władców 1. do 10. (Carlos V – Carlos quinto). Od 11 używa się licz. podst. Także w przypadku wieków: el siglo noveno (IX. wiek), el siglo veinte (XX. wiek).

1 ^o	primero	4 ^o	cuarto	7 ^o	séptimo	10 ^o	décimo	13 ^o	décimotercero
2 ^o	segundo	5 ^o	quinto	8 ^o	octavo	11 ^o	undécimo	20 ^o	vigésimo
3 ^o	tercero	6 ^o	sexto	9 ^o	noveno	12 ^o	duodécimo	100 ^o	centésimo

Licz. porządk. zachowują się jak przymiot., występują przed rzecz.
Liczy dziesiętne: czyta się w następujący sposób: 45,67 – cuarenta y cinco coma sesenta y siete.

Mnożenie i procenty i promile: dos por dos (2 razy 2), un tres por ciento (3%), el tres por mil (3%)
Liczebnik główny z rodz. el (dokładne dane) lub **un** (w przybliż.) w konstrukcji **por ciento, por mil**. W połączeniu z 1 czas. ma l. p., od 2 – l. mn.: el 5% (por ciento) de los hombres no trabaja. Od dwu w górę czasownik występuje w l. mn.

Stulecia: oprócz pierwszego stosuje się liczebniki główne: desde el siglo veinte (od XX wieku)
Godziny: ¿Qué hora es? – Która jest godzina? Es la una. Son las tres. Minuty i kwadrans do wpół odlicza się do wcześniejszej godziny, od wpół odlicza się od następnej godziny:

son las dos y cinco	jest 5 min. po 2 godz.	son las tres menos veinticinco	(2.35)
son las dos y diez	jest 10 min. po 2 godz.	son las tres menos veinte	(2.40)
son las dos y cuarto	jest kwadrans po 2 godz.	son las tres menos cuarto	za kwadrans trzecia
son las dos y veinte	2.20 (druga dwadzieścia)	son las tres menos diez	za 10 min. trzecia
son las dos y veinticinco	(25 po 2 godz.)	son las tres menos cinco	za 5 minut trzecia
son las dos y media	wpół do trzeciej	son las tres	jest trzecia godzina

W kontekście urzędowym i komunik. wykorzystuje się system 24-godz. (dworce i in.: 6.37, 18.37). Częściej spotykany jest system 12-godz. (a.m. = od północy do południa, p.m. = od południa do północy S). W razie konieczności można odróżnić przy pomocy **de la mañana** (od 00:00 do 12:00), **de la tarde** (od 12.00 do ok. 20.00 w zal. od zwyczajów danego kraju) lub **de la noche** (od ok. 20.00 do 24.00): las 6 y media de la mañana (6.30) – las 6 y media de la tarde (18.30).

¿A qué hora? O której godzinie? A las cuatro y cuarto. Kwadrans po czwartej. Przy dokładnym określaniu: 20:37 – veinte treinta y siete; i siete; W mowie potocznej częściej umieszcza się pomiędzy godziną i minutą spójnik **y**: Son las veinte y treinta y siete.
Dni tygodnia: lunes, martes, miércoles, jueves, viernes, sábado, domingo.

el lunes – w poniedziałek – wszystkie dni **bez przymi. Mięsiące:** enero, febrero, marzo, abril, mayo, junio, julio, agosto, septiembre, octubre, noviembre, diciembre.

EN: miesiące	en mayo	w maju	EL: dni	el martes	w wtorek
lata	en 2003	w roku 2003	daty	el 3 de enero	3 stycznia
pory roku	en primavera	na wiosnę			

Datum: dla pierw. dnia w miesiącu – licz. porządk. (el primero de mayo – el 1° de mayo), dziś również: el uno de mayo, w przyp. wszystkich pozostałych dni stosuje się liczeb. główne: el 2 de mayo (el dos de mayo). W korespondencji w większości pisze się: Barcelona, 2 de mayo de 2007 lub 2-5-2007, lub też. 2-V-2007.